

УДК 159.95.98:316.6
DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.4-1.28>

Т. І. Чиркова

директор з персоналу
ТОВ «АМППІ Україна»

АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОНСУЛЬТАЦІЇ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ ПАРИ

У статті запропоновано покрокове описання алгоритму консультування крос-культурних пар з точки зору практичного експериментального дослідження, побудованого на опрацюванні основних методів вітчизняного сучасного крос-культурного консультування. Приведено та обґрунтовано основну специфіку та головні риси цього алгоритму. Доведено його практичну необхідність. Визначено, за якими основними характеристиками потрібно його побудувати залежно від індивідуальних та загальних характеристик та властивостей пари у міжнаціональному, ментальному та гендерному розрізі. Проведений ретельний аналіз методологічного підґрунтя, на якому був побудований вказаний алгоритм. Надані рекомендації щодо застосування даного алгоритму у розрізі роботи із міжнаціональною парою для психолога-консультанта. Обґрунтовані основні причини для створення даного алгоритму. Приведені практичні рекомендації та приклади. Детально пояснено, для чого саме необхідно створювати такий алгоритм та до якого результату призведе робота за таким алгоритмом. Описані історичні передумови проведення даних експериментів у сфері міжнаціонального сімейного консультування і обґрунтована причина, чому саме це останніми роками призвело у науковій площині до активних пошуків методології для проведення експериментального поля. Пояснено, як саме робилися спроби створення алгоритмів, схем та систем безпосередньо консультування, які спрямовані на покращення якості самого консультування та допомогу практичному психологові-консультанту насамперед. Констатовані спроби вчених систематизувати теоретичні знання та практичні експериментальні здобутки, які поступово систематизувалися у сукупності та знайшли своє практичне застосування, яке призвело до покращення та виведення на новий рівень сімейного міжнаціонального консультування. Доведено, що необхідно створити єдиний алгоритм, який допоможе психологові-консультанту працювати із парами на високопрофесійному рівні та завжди мати готову схему для того, щоб працювати із нею під час роботи із крос-культурними парами.

Ключові слова: етапи консультування, алгоритм, міжособистісні стосунки, загальнонауковий, конфліктологія, особистісний конфлікт, процедура підготовки, умови сімейного консультування, крос-культурний, сімейний конфлікт, ментальні кризи.

Постановка проблеми. Останнім часом інтерес до проведення експериментів у сфері міжнаціонального сімейного консультування значно підвищився, і це останніми роками призвело у науковій площині до активних пошуків методології для проведення експериментального поля. Саме таким чином активно робилися спроби створення алгоритмів, схем та систем безпосередньо консультування, які спрямовані на покращення якості самого консультування та допомогу практичному психологові-консультанту насамперед. Різні спроби вчених систематизувати теоретичні знання та практичні експериментальні здобутки поступово систематизувалися у сукупності та знайшли своє практичне застосування, що призвело до покращення та виведення на новий рівень сімейного міжнаціонального консультування. Тобто для того, щоб створити єдиний алгоритм, який допоможе психологові-консультанту працювати із парами на високопрофесійному рівні та завжди мати готову схему, щоб працювати навіть з найскладнішими випадками, необхідно проаналізувати здобутки та напрацювання з різних наукових поглядів і виве-

сти чіткий перелік дій з розгляду процесів та етапів проведення безпосередньо консультування. В такому разі спостерігатиметься підвищення якості консультування, особливо у крос-культурному розрізі, а також підвищення рівня довіри до консультування в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У крос-культурному сімейному консультуванні сучасності довго спостерігалися пошуки методології, які спиралося на низку лонгітюдних експериментів. Необхідно зауважити, що у ХХ ст. пошуку методів для сімейного консультування взагалі та крос-культурному консультуванню зокрема було приділено увагу вченими саме у експериментальному розрізі.

Науковий інтерес до дослідження поліетнічних культур та їх вплив на психічне здоров'я був проявлений психоантропологією й антропологією впродовж майже сторіччя, після чого перемістився в практику етнічного психологічного консультування в сучасних європейських суспільствах світу.

Серед сучасних дослідників цього напрямку відомі С. Паттерсон (С.Н. Patterson), А. Леунг

(S.A. Leung). Крос-культурні дослідження здійснили також О.Ф. Бондаренко, Дж. Катс, П. Педерсен, Е. Сампсон. Особливо слід виділити дослідників А. Айві (A. Ivey), Е. Сампсона (Edward Sampson та Р. Ардила (R. Ardila).

Так, О.Ф. Бондаренко називає науковий підхід до консультування у контексті культурології «культурно-доречним», П. Педерсен – «культурно-центрованим» (culturally centered), Д. Синха – «коренево культурним» (culturally rooted), А. Парандже – «соціально-релевантним» (social-relevant), П. Хейс – «культурно-сензитивним» (culturally sensitive), У. Кім та К. Хванг – «культурно-прийнятним» (culturally appropriate).

Питання задоволеності шлюбом, узгодженості рольових очікувань й адаптивної сімейної взаємодії подружжя вивчали О.О. Бодальов, В.Н. Дружинін, О.О. Обозов, Г.С. Кочарян, О.С. Кочарян, В.А. Семиченко, В.В. Столін та інші. Дослідження механізмів порушення рольової взаємодії в сім'ї з метою розробки методів профілактики сімейних конфліктів з урахуванням рольових очікувань займалися Н.М. Ануфрієва, О.Ф. Бондаренко, П.П. Горностай, Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, В.Б. Ольшанський, Т.М. Титаренко та інші. У зарубіжній психології теоретико-методологічні засади крос-культурного сімейного консультування розробляли Н. Пезешкіан, К. Роджерс, В. Сатир, Р. Шварц та інші.

Дослідженням механізмів порушення рольової взаємодії в сім'ї з метою розробки методів профілактики сімейних конфліктів з урахуванням рольових очікувань як одного з найважливіших емоційно-регулюючих компонентів сімейних стосунків займалися Н.М. Ануфрієва, О.Ф. Бондаренко, П.П. Горностай, Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, В.Б. Ольшанський, Т.М. Титаренко та інші. Питання міжкультурного спілкування, етнічної самосвідомості й ідентифікації досліджували Ю.В. Арутюнян, С.І. Брук, А.І. Донцов, Г.У. Солдатова, Г.В. Старовойтова, И.Д. Ладанов, К. Леві-Строс, М. Мід, Ю.П. Платонов, J. Berry, M. Bond, G. Hofstede, D. Matsumoto, W. G. Stephan, C. W. Stephan, H.C. Triandis та ін.

Мета статті полягає в описанні систематизованого підходу до безпосереднього консультування крос-культурної пари в алгоритмічному, чітко побудованому розрізі. Привести приклади та використати усі необхідні методи у практичному вигляді та проаналізувати ефективність проведення консультації у даного виду для міжнаціональної пари.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Починати треба з того, що складає основу будь-якого іншого стандартного психологічного консультування пари. Адже базисна основа під час консультації має містити у собі основні етапи та певні особливості у кожному випадку.

На першому етапі основне завдання практичного психолога – установити контакт із пацієнтами, тобто кожним із партнерів у міжнаціональній парі, і розібратися в тому, яка проблема призвела до того, що вони звернулися до консультації. На цьому етапі складністю, як було зазначено раніше, для самого психолога-консультанта може стати мовний бар'єр, коли один із партнерів не спілкується міжнародною мовою, або психолог не спілкується міжнародною мовою.

Саме тому особливої уваги в такому специфічному консультуванні займає етап підготовки. Підготовчий етап до психологічного консультування, як і у випадку будь-якого класичного консультування включає в себе вирішення переліку запитань приватного та загального характеру, при цьому загальні питання стосуються консультування в цілому, тоді як приватні питання належать до прийому пацієнтів у психологічній консультації.

Серед пріоритетних етапів підготовки до психологічної консультації запропонуємо виділити наступні, насамперед організаційні.

Підбір приміщення і устаткування певної якості місця для проведення консультацій. Стосовно устаткування приміщення, то необхідно насамперед забезпечити його зручними як для пацієнта, так і для самого психолога меблями, що мають зручну структуру побудови. Під час такого виду консультування краще використовувати крісла, адже час спільної роботи клієнта з парою буде пролонгованим у часі за будь-яких обставин (особливість спільної роботи).

Важливо зауважити, що під час консультації завжди є необхідність спостерігати за невербальними поведінковими виявами пацієнта. Завдяки оточуючим меблям, згідно з тривалістю процедури, протягом консультації можна створити та підтримувати неформальну атмосферу спілкування психолога-консультанта з пацієнтом. Оскільки є необхідність під час психологічної консультації фіксувати записи у візуальному або аудіальному вигляді, то є також бажаним мати аудіо- і відео технічні засоби.

Щодо технічного обладнання, то необхідно заздалегідь подбати про постачання місця консультації папером, розмножувальною технікою, комп'ютером, усім необхідним для того, щоб зафіксувати хід консультації та його результати, роздрукувати та копіювати документацію тощо. До того ж треба подбати про розрахунки калькуляції, які треба робити під час тестування пацієнтів, тому треба зарані продумати момент із обчислювальною технікою, тобто калькулятором. Кількісна обробка результату також може мати велике значення у певних ситуаціях.

Конфіденційність зберігання інформації має таке ж важливе значення, як і конфіденційність бесіди із пацієнтом. Тому насамперед продуму-

ється необхідний засіб забезпечення цієї конфіденційності: реєстраційний журнал, картотека клієнтів, сейф, який потрібен для зберігання файлів з конфіденційною інформацією під час використання комп'ютера. У такій реєстраційній формі записуються загальні дані про пацієнтів і про проведення безпосередньо консультацій. У картотеку вносяться персональні дані про кожного пацієнта, які отримуються під час консультації в результаті бесіди пацієнта з психологом-консультантом. Практика показує, що такі дані обов'язково мають бути досить детальними для того, щоб за ними можна було скласти повну діагностичну картину. Проблема може мати особливе загострення у випадках, коли час для консультацій обмежений, коли йдеться про переїзд одного з партнерів на постійне місце проживання за кордон. Тому важливо на першому етапі приділити найбільше уваги та присвятити більше часу саме виявленню потреби кожного з партнерів, виявити справжні мотиви звертання і проблематику, яка дійсно стала причиною їх звернення за професійною допомогою.

На етапі налаштування психолог-консультант особисто зустрічає клієнта, знайомиться з ним і налаштовується на спільну роботу, ставлячи питання на кшталт про погоду на вулиці або уточнюючи транспортні пригоди по дорозі до місця консультації тощо. Також на консультацію налаштовується й клієнт. Психолог за необхідності показує, де можна роздягтись та залишити верхній одяг, запрошує до приміщення, де відбуватиметься психологічне консультування [15, с. 52]. Початок інтерв'ю може розпочинатись зі слів психолога: – Давайте розпочнемо нашу консультаційну бесіду... – Як краще до Вас звертатись: на ім'я чи на ім'я та по батькові? Вислухавши відповідь, психолог стисло розповідає, що таке індивідуальне психологічне консультування, у якій формі воно буде проводитись та яких результатів можна досягти. Особливо наголошуються етичні принципи, яких необхідно дотримуватись. Головне завдання цього етапу – встановлення контакту та довірчих відносин з клієнтом. В окремих випадках студент може сформулювати свої очікування, бажання та наміри від зустрічі з психологом [15, с. 52]. Діагностичний етап інтерв'ю передбачає прояснення, уточнення запиту індивідуального психологічного консультування. Цей етап може проходити у формі розповіді клієнта про себе у контексті особливостей визначеного запиту. Завданням психолога-консультанта є спрямування бесіди у визначені запитом рамки та озвучення уточнюючих питань [15, с. 52]. При цьому психологу доцільно враховувати специфіку індивідуального консультування та диференційовано підходити до озвучення деяких питань [15, с. 53]. Тут також необхідно зазначити, що розпитування

клієнта у рамках уточнення запиту може виявити реальний, але прихований особистістю, запит. У такому разі психолог-консультант має разом з клієнтом трансформувати попередній запит та працювати надалі за ним. Рекомендаційний етап, або корекційний вплив логічно продовжує діагностичний. Під час цього етапу психолог-консультант разом із клієнтом визначає практичні рекомендації для вирішення його проблеми. По суті, це етап вирішення проблеми [15, с. 53]. Також на цьому етапі корисною для особистості може бути так звана «екологічна перевірка», яку психолог-консультант може зробити у вигляді наступних питань: «Ким Ви бачите себе через кілька років? Як Ви плануєте цього досягти? Що Вам для цього потрібно?» [15, с. 53]. Власне, завдання корекційного етапу індивідуально-консультативного впливу є реалізованим, коли не лише у психолога-консультанта, а й у свідомості клієнта 17 побудувався своєрідний ланцюжок подій. Клієнт побачив свою ситуацію під іншим кутом зору і готовий до прийняття відповідального рішення, що сприятиме розв'язанню його проблеми-запиту. Нарешті, контрольний етап передбачає коротке узагальнення психологом-консультантом результатів психологічної взаємодії та націлений на завершення. Цей етап консультування присвячується домовленості про контроль та оцінку практичної реалізації отриманих особистістю практичних порад і рекомендацій. Тут же вирішується питання про те, як і коли психолог-консультант та клієнт надалі зможуть обговорювати додаткові питання, які можуть виникнути в процесі виконання вироблених рекомендацій.

Особлива увага приділяється так званому «зворотному зв'язку», тобто питанню відповідності процесу індивідуального психологічного консультування очікуванням клієнта [15, с. 54]. Зазвичай результати психологічного індивідуального консультування студентів у ВНЗ мають винятково індивідуальний характер в силу власної специфіки, тому що залежать безпосередньо від самої особистості, її позитивної мотивації до процесу психологічної допомоги та уявлень про очікувані зміни у результаті вирішення труднощів та проблем, з якими звернувся студент до психолога. При цьому на складність об'єктивної оцінки ефективності психологічного консультування звертали увагу як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Узагальнення результатів численних психологічних досліджень процесу індивідуального психологічного консультування показує, що ефективність процесу можна оцінити за такими критеріями: наявність позитивних зрушень у житті клієнта за межами психологічного консультування; 18 суб'єктивне задоволення клієнта, що можна визначити також за показниками тестування або анкетування клієнта; точка зору психолога-консультанта

[7; 9]. При цьому, як зазначає М. Станіславська, визначення ефективності психологічного консультування за точкою зору психолога-консультанта не є дуже вдалим, бо передбачає виключення з даного процесу клієнта, для якого подібний аналіз результатів психологічного консультування може сприяти, на погляд дослідниці, подальшому особистісному росту [15, с. 54].

Отже, поділяючи думки науковців М. Бендюкова, Л. Карамушки, Н. Коломінського, І. Малкіної-Пих, Р. Немова та інших, дослідниця М. Станіславська пропонує визначення рівня задоволення від процесу психологічного консультування за допомогою анкетування клієнта після завершення сеансу [15, с. 54]. Критерієм ефективності психологічного консультування, на думку Г. Абрамової, є поява в іншої людини (клієнта) нових переживань з приводу своєї проблеми. Отже, кожна психолого-педагогічна консультація, надана студентам вищого навчального закладу, покликана сприяти їхньому особистісному та професійному розвитку, спонукати їх до ефективного вирішення проблем психологічного чи поведінкового характеру [13, с. 229].

Висновки. Методи сучасного вітчизняного крос-культурного консультування побудовані на довгому аналітичному процесі теоретичних знань із сфери етнопсихології та практичних здобутків із безпосередньо консультування міжетнічних пар. Необхідність у чіткому, певному алгоритмі для роботи із парами є актуальною у зв'язку з постійним зростанням звертань міжетнічних пар за допомогою для консультації.

Дуже важливим при цьому є чітка послідовність та єдність методів, що використовуються під час консультування. Кожний етап консультування має бути послідовним та містити певні викладені принципи, правила та особливості виконання. Важливість етапів: підготовки, контролю, завершення консультації, подальшого супроводження повинно бути наділене певними рисами та детально обґрунтовано за причинністю та результатом, що має бути на виході.

Практичне обґрунтування методології є важливим фактором успішного проведення консультації безпосередньо. Урахування етичних принципів та екологічності проведення консультаційних заходів є також необхідною передумовою для роботи із парою. Розглядати окремі риси кожного етапу та постійно вдосконалювати їх є важливим, оскільки специфіка роботи в парі змінюється залежно від зміни безпосередньо учасників консультування та їх динаміки у проблематиці, але при цьому дуже важливо мати чіткий алгоритм, за яким пара працюватиме із консультантом. Важливість виведення окремо методів консультування у сучасному науковому просторі завжди залишатиметься

актуальною, оскільки різниця у поглядах на консультування крос-культурної пари полягає саме в культурній різниці розуміння підходів до проблеми психологів-консультантів. Єдина методологія, єдиний алгоритм, побудований на структурованій методології, може стати чітким та конструктивним варіантом вирішення проблем, які щоденно стають актуальними для практики психолога під час роботи з міжнаціональними парами.

Перспективою подальших досліджень є удосконалення даного алгоритму консультування, проведення подальших досліджень з метою покращення з урахуванням специфіки консультування пар, їх індивідуальних особливостей та проведення роботи із психологами-консультантами, спрямованої на використання даного алгоритму та методів у практичній роботі.

Література:

1. Бондаренко О.Ф. Современное состояние проблематики социокультурных компетенций практикующего психолога. *Психологічне консультування і психотерапія*. Харків, 2017. Вип. 7, Т.1. С. 6–17.
2. Bondarenko A.F., Fedko S.L. Socio-Cultural Competence of a Present-Day Counselor: Current Prospects and Future Challenges. *Психолінгвістика. Psycholinguistics* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2017. Вип. 21(1). С. 23–40.
3. Василюк Ф.Е. Методологический анализ в психологии. Москва : МГППУ, «Смысл», 2003. 240 с.
4. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 544 с.
5. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2002. 142 с.
6. Пезешкиан Н. Торговец и попугай. Восточные истории и психотерапія. Москва, 1979. 512 с.
7. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапія. Москва, 1985, 201 с.
8. Титаренко Т.М. Психологія життєвої кризи. Київ : Агропромвидав України, 1998. 348 с.
9. Ivey G. Pure Gold or Therapeutic Alloy? Some Issues Raised By The Conference "Change: Psychoanalytic Perspectives". *Psychology in society (PINS)*. 1998. No. 23. P. 52–57.
10. Patterson C.H. Multicultural Counseling: From Diversity to Universality. *Journal of Counseling and Development*. 1996. No. 74. P. 227–231.
11. Singha D. Culture and Psychology: Perspective of Cross-Cultural Psychology. *Psychology & Developing Society*. 2002. Vol. 14, No.11. P. 11–25.

Chirkova T. I. Algorithm encourage psychological counseling cross-cultural couples

The article offers a step-by-step description of the algorithm of counseling cross-cultural couples from the point of view of practical experimental research, built on the development of the basic methods of domestic modern cross-cultural counseling. The basic specifics and main features of this algorithm are presented and substantiated. Its practical necessity is proved. It is determined what the main characteristics should be built depending on the individual and general characteristics and characteristics of the couple in the cross-national, mental and gender sections. A careful analysis of the methodological basis on which this algorithm was built was carried out. Recommendations are given for the application of this algorithm in the context of work with an international couple for a consultant psychologist. The main reasons for creating this algorithm are justified. Practical recommendations and examples are given. It is explained in detail why it is necessary to create such an algorithm and to what result will work on such an algorithm result. The historical prerequisites for conducting these experiments in the field of international family counseling have been described, and the reason why in recent years has led in the scientific field to actively seeking a methodology for conducting the experimental field. It was explained how attempts were made to create algorithms, schemes and systems of direct counseling, which aimed at improving the quality of counseling and assistance to a practical psychologist-consultant in the first place. The attempts of scientists to systematize theoretical knowledge and practical experimental achievements, which were gradually systematically aggregated and found practical application, led to the improvement and bringing to the next level of family inter-ethnic counseling. It is proved that it is necessary to create a single algorithm that will help the consultant psychologist to work with couples at a highly professional level and always have a ready scheme, in order to work with her when dealing with cross-cultural couples.

Key words: *stages of counseling, algorithm, interpersonal relations, general scientific, conflictology, personal conflict, preparation procedure, conditions of family counseling, cross-cultural, family conflict, mental crisis.*